

Poštni predal 29

Ureja Mojca Demšar

✉ pisma@delo.si

1944. Trst. Umor. Kdo ga je zagrešil

Delo, 10. novembra

Polemično besedovanje Marijana F. Kranjca in moje z njim se je začelo s knjigo. Martin Breclj je po skrbnem raziskovanju napisal Anatomijo političnega zločina, to je umora treh mladih ljudi. Stanko in Danica Vuk ter Drago Zajc so bili ubiti marča 1944 v Trstu. Vse tri so pokosili strel iz treh pištol, iz velike bližine. Danica je dobila strel v obraz. Grozljiva, večča eksekucija. O knjigi je v Delu poročala Ženja Leiler, Kranjcu pa se je zazdelo, da je stvar vredna ostrega ukora. Zakaj? Trojnega umora so po novem osumljeni trije vosovci, torej »rdeči« likvidatorji, namesto »belih« ali »plavih« ali »črne roke«, kot je velevala tradicija vseh 72 let. Moj osnovni očitek pa je bil namenjen temu, da je Kranjc še članek površno prebral, knjige pa sploh ne. Potem se je Kranjcu 10. decembra zazdelo, da se mora še bolj ujeziti. Z vrsto očitkov meni. Knjige pa še vedno ni prebral. Ali lahko, prosim, nasprotujem tako pritlehni ravni polemike?

Da generalmajor v pokoku ni prebral dela, ki ga tako silovito moti, je bilo razvidno že na začetku. V prvem spisu pravi: Avtor knjige je »brez vsakega kriminalističnega dokaza in sodne presoje trojico takratnih vosovcev obtožil umora zakoncev Danice Vuk in Stanka Vuka in prijatelja Draga Zajca«. To ni res. Kljub temu Kranjc v drugem spisu trdi: »Čvrsto stojim na stališču, da brez kriminalistične preiskave in sodne odločbe nikomur ni mogoče naprtiti umora! Puharjeva pa nič o tem!«

Torej, zdaj samo o tem. Knjiga Martina Breclja – Martina, ne Marjana – se začne s stvarnim prikazom, kaj sta ugotovili kriminalistična in sodna preiskava. Zapiše, da je dokumentacija spravljena v Archivio di Stato di Trieste, začne se s komisarjevim prvim poročilom in zaključí tri mesece pozneje z razsodbo preiskovalnega sodnika, ki je primer zaključil oziroma odredil prekinitve preiskav. Breclj prikazu doda, da so »jugoslovanske oblasti« ob koncu vojne to dokumentacijo na kvesturi v Trstu pregledale in nekaj kopij odnesle v Ljubljano. Danes so v oznovskem delu arhiva RSNZ. Breclj skozi vso knjigo citira tako iz tržaškega arhiva kot iz ljubljanskih kopij, povzetkov, prevodov. Več dokumentov je tudi reproduciranih, italijanskih in slovenskih, in so zlahka berljivi.

Kranjčev očitek Breclju je torej brez osnove in kleveta.

Delo Martina Breclja se od predhodnih razlikuje tudi po kritični primerjavi originalov in kopij. To se razločno opazi že iz opisov morilcev. Medtem ko v originalnih kriminalističnih poročilih nastopajo njihovi »impermeabili chiari«, to je svetli dežni plašči, ostajajo Vidic in Cesar ter drugi pri belih plaščih očitno odvisni od nenatančnega prevoda.

Bralcu, ki se potruji do konca knjige, se ponuja še podatek, da je natančni in prizadevni avtor odkril nekaj pomembnih, doslej neznanih dokumentov kriminalistične narave. V slovenskem arhivu šifrirano vosovsko depešo, poslano dan po umoru centrali VOS. V italijanskem arhivu pa je odkril fotografijo, ki so jo posneli kriminalisti na kraju umora – sledove treh dlani in štirih prstnih odtisov; preiskava je dognala, da ne pripadajo žrtvam. Ker se je Breclj zavedal pomena obnovljene kriminalistične preiskave, jo je sprožil in to v dveh državah in v tri smeri. Specialiste na ljubljanski univerzi je prosil za dešifriranje, ki pa za zdaj še ni uspelo. (Profesor Jurišič je celo nastopil na predstavitvi knjige v Ljubljani in razložil, kako velik je pomen te najdbe, ne le za razrešitev primera trojnega umora.) Poleti 2015 pa sta bili na italijansko notranje ministrstvo in na slovensko notranje ministrstvo vloženi dve ločeni pobudi, da bi se opravila primerjava prstnih odtisov z na novo dognanimi domnevnimi osumljenci umora. Po letu dni ni bilo ne slovenskega

ne italijanskega odgovora, poroča knjiga Anatomija političnega zločina na 230. strani.

Če Kranjčevo kritično pisanje ni lomastenje na slepo, kaj je torej? Mogoče neslavno zapravljanje municije?

Alenka Puhar,
Ljubljana